

al zijn vrienden en kennissen hem moed in te spreken. Caesar had de oplettendheid uit Spanje, waar hij bezig was de zonen van Pompeius te verslaan, een eigenhandig schrijven te zenden en met Caesar schreven vele anderen. Maar geen van al die brieven zal den treurende meer geroerd hebben dan die van een van zijn oudste vrienden, den grooten rechtsgeleerde Sulpicius, toen stadhouder van Griekenland.

AFB. 9. ASTURA VAN HET NOORDEN GEZIEN.
OP DEN VOORGROND IN HET WATER DE KAMERMUREN VAN ROMEINSCH VILLA'S.

„Ik moet”, schrijft Sulpicius, „een overweging u mededeelen, die mij in droeve tijden getroost heeft, misschien zal zij er ook in slagen uwe aandoening te verminderen. Toen ik op mijn terugreis uit Azië van Aegina naar Megara zeilde, bekeek ik het land om mij heen. Vóór me Megara, achter Aegina, rechts de Piraeus, links Korinthe. Vroeger waren dat alle zeer bloeiende steden, nu zijn het slechts op den grond verstrooid liggende bouwvallen. Toen ik dat zag, zei ik tot mezelf: Hoe durven wij, kleine sterfelijke menschjes als we zijn, wij, die een zoo kort leven van de natuur gekregen hebben, ons beklagen over den dood van een der onzen, als we met één blik de lijken van zoovele groote steden kunnen omvatten?”

Hoe gevoelig die gedachte van een der politieke leiders uit den tijd der burgeroorlogen, een tijd, waarvan wij ons gewoonlijk voorstellen dat toen harde zelfzucht den eenigen toon van het leven aangaf!

Het antwoord van Cicero is ook roerend. Hij beschrijft Sulpicius de smart, die hij gevoeld heeft bij de vernietiging van de republiek door Caesar en vervolgt dan:

„Maar ik had tenminste mijn dochter. Bij haar kon ik mij terugtrekken, uitrusten. Haar aangenaam gekout deed me al mijn zorgen, al mijn leed vergeten. Nu heeft de vreeselijke wond, die haar verlies mij sloeg, in mijn hart al de andere, die ik geheeld waande, opengereten. Vroeger zocht ik in mijn huisgezin een schuilplaats om het ongeluk van den staat te vergeten; heeft nu echter de staat mij een middel aan te bieden om mijn huiselijk leed te stillen? Ik voel me genoodzaakt zoowel mijn huis als het forum te ontvluchten, want mijn huis troost mij niet meer over het lijden, dat de politiek mij aandoet en de politiek kan niet de leegte aanvullen, die ik in mijn huis vind!”

Het was hem ernst met die woorden. Wel is waar bracht hij de eerste weken na het ongeluk — Tullia stierf in Februari — in het Romeinsche huis van Atticus door, maar op den zesden Maart zocht hij werkelijk de stilte en het alleen zijn. Hij reisde over Lanuvium naar Astura, waar hij een landhuis had gekocht. Hij kende de plek blijkbaar, had ze van Antium — waarheen hij